

МЕХАНІЗМ ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ОРГАНАМИ ДПС УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано важливість проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства при проведенні документальних перевірок Державною податковою службою України, як одного з шляхів виявлення схем ухилення від оподаткування, мінімізації податків та прийняття заходів для своєчасного надходження платежів до бюджету.

The author substantiates the necessity of an enterprise financial and economic activity analysis during inspection of documents by State Tax Administration of Ukraine. Such analysis will help to reveal tax evasion and tax minimization schemes. Besides it will enable State Tax Administration of Ukraine to take timely measures to replenish budgetary receipts.

Ключові слова: механізм, фінансово-господарська діяльність.

Постановка проблеми. Методичні рекомендації аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств розроблено відповідно до вимог Закону України "Про державну податкову службу в Україні" [1] для застосування посадовими особами органів державної податкової служби при оформленні матеріалів невиїзних документальних, виїзних планових та позапланових перевірок з питань дотримання податкового, валютного та іншого законодавства, суб'єктами господарювання – юридичними особами, Порядку оформлення результатів невиїзних документальних, виїзних планових та позапланових перевірок з питань дотримання податкового, валютного та іншого законодавства, проведення згідно з відповідними наказами Державної податкової адміністрації України.

На сьогоднішній день фінансово-економічні показники не завжди відповідають об'єктам оподаткування.

Аналіз останніх досліджень й публікацій, присвячених зазначеній проблемі займалися такі вчені: П. Говорова, Е. Ковтун, К. Швабій та ін, і дозволяє зробити висновок, що за сучасних умов однією з основних передумов досягнення мети зміцнення фінансового потенціалу держави є максимальне наповнення державного та місцевих бюджетів, що значною мірою залежить від виявлення і приведення в дію невикористаних резервів, які можуть бути виявлені при проведенні аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств.

Метою дослідження є впровадження механізму проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств при проведенні виїзних планових перевірок Державною податковою службою України.

Основні результати дослідження.

Під фінансово-господарською діяльністю у ринковій економіці розуміють діяльність спрямовану на раціональне використання наявних власних і залучених ресурсів з максимальним ефектом, який виражається рівнем прибутковості, рентабельності.

Методичні напрацювання, або механізм проведення аналізу діяльності підприємств має за мету: „дослідити відповідність об'єктів оподаткування до фінансово-економічних показників, встановити причини їх невідповідності”.

Проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств дає можливість встановити причини мінімізації податків, для чого пропонується застосовувати методи логічного дослідження, обробку та ув'язку цифрової та текстової інформації, яка отримується з різних джерел – податкової, фінансової звітності, первинної документації [7].

Аналіз конкретного підприємства починається ще з робочого кабінету, з робочого місця податківця. Для цього є податкова звітність – декларація. Вже на цьому етапі дослідження основних позицій декларації податку на прибуток можливо скористуватись достатнім обсягом інформації, а саме: значні валові доходи підприємства при мізерних нарахуваннях податку на прибуток; відповідність валових доходів підприємства його валовим витратам.

Декларація по податку на додану вартість аналізується помісячно, треба звернути увагу, чи є постійне з місяця у місяць декларування в значних сумах податкового кредиту при відсутності експорту, або податкове зобов'язання на рівні податкового кредиту і т. д.

З цим попереднім дослідженням первинної податкової інформації подальший аналіз проводиться безпосередньо на підприємстві.

Перший документ, з якого починається аналіз фінансово-господарської діяльності – це статут підприємства. Вже він містить в собі визначений обсяг корисної інформації, зокрема, розмір статутного фонду. Маючи уявлення про обсяги валового доходу підприємства, порівнюємо його із розміром статутного фонду. Наприклад, статутний фонд у розмірі 100 грн. при мільйонних валових доходах – це вже інформація для роздумів та подальшого дослідження.

Адже статутний фонд – це фондовий ресурс підприємства і його розмір вказує про масштаб діяльності підприємства. При значних обсягах статутного фонду підприємство має відповідні виробничі приміщення – це

стосується підприємств, які займаються виробничою діяльністю та крупні фірми оптово-роздрібною торгівлі. Незначний статутний фонд при мільярдних оборотах – ознака транзитної фірми.

З переліку засновників бажано отримати інформацію щодо іноземних фірм, які особливо зареєстровані в офшорних зонах, а також щодо фізичних осіб. По даній інформації необхідно встановити коло пов'язаних осіб та підприємств і в подальшому дослідженні встановити взаємовідносини між ними. Вони можуть бути зареєстровані одночасно як приватні підприємці, виступати посередниками при здійсненні операцій купівлі-продажу, а звідси застосовувати схеми мінімізації шляхом безтоварних операцій, договорів комісії, регулювання цінами, надання оренди.

Аналогічні схеми використовуються за наявності філій, дочірніх фірм, структурних підрозділів, тобто вивчається структура підприємства.

Динаміка показників виробничо-господарської чи торгівельної діяльності вказує на зміну податкової платоспроможності підприємства, яка залежить від тенденцій в зміні саме економічних показників. При цьому детально вивчається фінансова звітність підприємства з точки зору прибутковості та збитковості платника, структура його доходів та витрат відповідно до форми 2 „Звіт про фінансові результати”. Особливо звертається увага на прибутки від звичайної діяльності та до оподаткування. Значна розбіжність між ними вказує на операції з іноземною валютою, залучення кредитів банку та різного роду інших витрат, які необхідно детально дослідити.

Враховуючи те, що прибутки є об'єктом оподаткування, особлива увага приділяється структурі доходів та витрат. Практика показує, що в структурі інших витрат можуть бути різного роду нематеріальні послуги, а саме маркетингові, рекламні, бухгалтерські, юридичні послуги із значним рівнем обсягів.

З цієї проміжної інформації можна зробити висновки, що підприємства використовують схеми ухилення від оподаткування. Подальша це треба дослідити більш детально.

Встановлюється перелік основних постачальників, вивчається предмет поставки (сировина, енергоресурси, основні засоби – обладнання і т.д.), географія постачання (імпорт, експорт, з інших областей України і т.д.). Ретельно вивчаються договори постачання: визначається вид договору – купівля-продаж, постачання, комісія і т.д. Особливо пильно вивчається структура договору – наявність всіх реквізитів, асортимент та вартість поставки, умови розрахунків. Невідповідність фактичної поставки умовам договору повинно привертати особливу увагу – це підприємство береться під особливий контроль і в подальшому ретельно досліджуються фактичні операції, пов'язані з цим постачальником.

Враховуючи, що аналіз діяльності проводиться в комплексі, звертається увага чи є в переліку постачальників пов'язані особи і якщо такий факт існує, детально вивчаються ціни на товарно-матеріальні цінності (ТМЦ) та умови розрахунків. Практика показує, що це в основному безготівкові розрахунки.

З аналогічної точки зору детально досліджуються взаєморозрахунки з підприємствами-покупцями, бо це є власне реалізація – основні доходи підприємства.

Визначаються основні покупці, адресні дані, види продукції та ціни, умови розрахунків, тобто детально вивчається структура та повнота отримання доходів підприємства. При реалізації ТМЦ звертається увага щодо наявності фактів реалізації нижче собівартості. В такому разі досліджується якому підприємству на яких умовах робились поставки. При чому мова йде не тільки про реалізацію товарно-матеріальних цінностей, але й реалізацію послуг (договори оренди, надання транспортних послуг т. д.).

Особливу увагу рекомендується приділити вивченню договорів комісії, які підприємства виступають комісіонерами, умови розрахунків. Залучення комісіонерів до операцій придбання та продажу різного роду ТМЦ відбувається з метою мінімізації податкової бази по ПДВ – придбання, або реалізація через комісіонера дозволяє підприємству звести на один звітний період як податкове зобов'язання по ПДВ, так і податковий кредит.

У підсумку аналізу необхідно приділити увагу розрахункам з постачальниками та покупцями дебіторській та кредиторській заборгованості – визначити основних дебіторів та кредиторів, з'ясувати причини виникнення. Перевірити, чи проводиться претензійна робота по простроченій дебіторській заборгованості, якщо ні, то ця заборгованість може бути чисто паперовою. Така заборгованість чекає списання тобто віднесення або на доходи або на витрати.

Одним із основних показників, які характеризують діяльність підприємства є рух грошових коштів на рахунках підприємства та у касі.

Грошові кошти є найбільш мобільною частиною оборотних засобів і їх постійна наявність на розрахунковому рахунку підприємства є ознакою його задовільного фінансового стану. Оптимальна сума грошових коштів визначається діловою активністю підприємства та обґрунтованістю потреби в них.

Для динамічно та ритмічно функціонуючого підприємства оптимальною сумою грошових коштів на розрахункових рахунках є їх 3-4 денний оборот.

Певний грошовий запас потрібен підприємству для своєчасного погашення поточних платежів, виплати заробітної плати і т.д. та його відсутність при значному щоденному обігу грошових коштів – це вже є інформація для роздумів є вже ознакою мінімізації [8, 9]. Зокрема, це може бути транзит грошових коштів через рахунок підприємства. Іноді перерахування грошових коштів якомусь підприємству нібито постачальнику, особливо наприкінці місяця, а потім повернення на початку може означати варіювання сумами податку на додану вартість (безтоварні операції).

Наявність заборгованості по заробітній платі або виплата її у розмірах нижче мінімальної, чи в межах

мінімальної – є ознака виплати зарплати в „конвертах”.

Видача різного роду позичок працівникам, в т.ч. пов'язаним особам; видача товарів у кредит, є практично видачею зарплати в натуральній формі.

Таким чином, визначені основні напрямки аналітичної роботи з підприємством. Це в принципі загальні позиції, однак залежно від галузі, до якої відноситься підприємство зміщуються акценти в проведенні аналізу. Якщо підприємства, які займаються виробничою діяльністю, більше уваги повинно приділяти самому виробничому процесу, аналізу собівартості продукції. Із цієї точки зору, додатково необхідно вивчити технологічний процес, дослідженню відповідності фактичних норм витрат сировини та матеріалів нормативним. Перевищення фактичних норм над нормативними дає економію, для виробництва необлікованної продукції.

Особливу увагу повинно приділятися даним Декларації про прибуток щодо підпунктів “Валовий дохід” та “Валові витрати” [2]. Відповідно до показників декларацій, вказується структура валових доходів (валових витрат) з подальшим описом доходів (витрат), які мають найбільший вплив на формування об'єкта оподаткування, показників приросту – збитку балансової вартості запасів [6].

Якщо спостерігається систематичне збільшення запасів товарів на складах, то перевіряється наявність складських приміщень та проводиться інвентаризація.

При перевірці підприємства зазначається сума амортизаційних відрахувань за розрахунковий квартал та звітний період наростаючим підсумком у розрізі груп основних фондів, амортизаційні відрахування по нематеріальним активам та загальна сума амортизаційних відрахувань, що відображається у рядку 07 декларації з податку на прибуток (дані декларації про прибуток підприємства, додатку К1/1 до декларації).

Згідно Декларації з податку на прибуток визначаються:

- суми нарахованого та сплаченого податку на прибуток за перевіряємий період, нарахованих та сплачених дивідендів та прирівняних до них платежів, інформація про випадки несвоєчасної сплати податку на прибуток;

- рівень сплати податку на прибуток у розрізі років (в розрізі років та вказується податкове навантаження суб'єкта господарювання).

Зазначаються результати аналізу:

- в даних декларацій по ПДВ в розрізі податкових періодів, в т.ч. уточнюючих розрахунків та відповідність їх деклараціям з податку на прибуток (квартал, півріччя, 3-квартали, рік) із наданням таблиці з розбіжностями, інформація про випадки несвоєчасної сплати податку на додану вартість;

- відповідності даних р. 2.1 декларацій з податку на додану вартість “експортні операції”, даним АС “Митниця” [4,5];

- питомої ваги експортних операцій в загальному обсязі продажу товарів (робіт, послуг), що експортуються.

На підставі інформації отриманої від сектору міжрегіональної та міжрайонної взаємодії про кількість проведених зустрічних перевірок по запитах інших ДПІ проводиться аналіз результатів цих перевірок.

Вивчається також інформація про наявність зовнішньоекономічної діяльності.

Використовуються результати аналізу інформації, що надійшла з органів статистики, митних органів, БТІ (бюро технічної інвентаризації), органів МВС, Мінпромполітики, Мінекономіки, ТПП, Головного управління земельних ресурсів Київської міської держадміністрації та ін.

До першого примірника акта перевірки, що залишається в органі ДПС України, додаються такі додатки:

1. Довідка про результати проведеного аналізу фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання та опрацювання встановлених ризикових операцій.

2. Результати аналізу структури фінансової звітності підприємства, бухгалтерських і первинних документів, встановлення динаміки задекларованих показників у фінансовій звітності та відображених в бухгалтерському обліку у відповідних періодах. Зокрема, під час проведення аналізу розглядаються:

- структура і динаміка активів підприємства на початок і кінець звітного періоду за видами активів;

- структура та динаміка власного капіталу підприємства;

- структура та динаміка дебіторської заборгованості;

- структура та динаміка зобов'язань підприємства;

- структура та динаміка фінансових результатів;

- структура та динаміка валового прибутку (збитку);

- структура та динаміка витрат підприємства;

- структура доходів підприємства;

- аналіз ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Порівняльний аналіз ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства проводиться за такими показниками: коефіцієнти рентабельності активів, власного капіталу, діяльності, зносу основних засобів, фінансової стійкості підприємства, покриття, загальної ліквідності, абсолютної ліквідності, заборгованості, концентрації залученого капіталу [10, 11].

Висновки та перспективи. При використанні цієї методики податківці зможуть ширше володіти необхідною інформацією та мати необхідні важелі для ефективного проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства. Підніме роль аналізу для своєчасного виявлення схем ухилення від

оподаткування, та надасть можливість вжити необхідні заходи для сплати у повному обсязі податкових надходжень до бюджету.

Література

1. Про державну податкову службу в Україні : закон України № 509-ХІІ від 04.12.1990 (зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Про оподаткування прибутку підприємств : закон України № 334/94-ВР від 28.12.1994 р. (зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Про податок на додану вартість : закон України № 168/97-ВР від 3.04.1997 р. (зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Про вдосконалення механізму відшкодування бюджетної заборгованості з податку на додану вартість за операціями з експорту продукції : постанова Кабінету міністрів України № 243 від 01.03.2002 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Порядок заповнення та представлення податкової декларації по податку на додану вартість, затверджений Наказом ДПА України № 166 від 30.05.1997 р. (у редакції наказу ДПА України від 2005 р. № 213) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Порядок ведення обліку приросту (убутку) балансової вартості покупних товарів (крім активів, що підлягають амортизації, цінних паперів та деривативів), матеріалів, сировини (палива), комплектуючих виробів та напівфабрикатів на складах, у незавершеному виробництві і залишках готової продукції (у тому числі малоцінних предметів на складах), затверджений наказом Міністерства фінансів України від 11.06.1998р. № 124 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Білоус В.Т. Аналіз податкових надходжень: проблеми методології : монографія / В.Т. Білоус, В.П. Ніколаєв, А.О. Чугаєв. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2003. – 231 с.
8. Говоров П. Налоговое планирование: аргументы за и против / П. Говоров // Юридическая практика. Москва. – 2007. – № 21 (335). – С. 4–8.
9. Ковтун Е. Минимизация налога на имущество / Е. Ковтун // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.directorinfo.ru/Article.aspx?id=13533&iid=577>.
10. Дієва Н.М. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / Н.М. Дієва, О.І. Дедіков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 328 с.
11. Швабій К.І. Ефективність адміністрування податків в Україні: методологія та аналіз / К.І. Швабій // Фінансова система України : зб. Наук. праць. – Вип. 9. – Ч. 3. – Острог : Острозька академія, 2007. – С. 519–527.

Надійшла 13.9.2010 р.

УДК: 331.108.24: 005.52: 658

В.Ф. ГРИЩЕНКО, Л.Ю. КОВАЛЕНКО

Сумський державний університет

І.В. ГРИЩЕНКО

Головне управління статистики у Сумській області

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ПЛИННОСТІ КАДРІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ПРАТ «РАЙЗ-МАКСИМКО»)

Досліджено економічні відносини між роботодавцями та найманими працівниками з приводу соціально економічних умов праці. Виявлено, що під час виробничого сезону на підприємствах цукрової промисловості спостерігається плинність кадрів, що тягне за собою економічні збитки. Удосконалено модель матеріального стимулювання персоналу на основі авторського підходу.

The economic relations between employers and personnel are investigated. It is discovered, that fluidity of personnel are observed on the enterprises of saccharine industry during a production season. It results in economic losses. The model of financial stimulation of personnel, which based on author approach, are improved.

Ключові слова: кадровий менеджмент, персонал, плинність кадрів, фактори плинності, мотивація персоналу, матеріальне стимулювання.

Постановка проблеми. Актуальність роботи визначається тим, що поряд з матеріальними, фінансовими та інформаційними ресурсами людські є найважливішими ресурсами підприємства. Однією з ключових проблем для будь-якої організації є плинність кадрів, спричинена різними факторами, найсуттєвішим з яких є заробітна плата та інші види матеріального стимулювання. У ринкових умовах господарювання підвищується соціально-економічне значення удосконалення системи управління плинністю кадрів на підприємстві. Плинність кадрів підприємства корелює з рівнем стабільності робочих місць та є необхідною умовою підвищення економічної ефективності господарської діяльності підприємства в цілому. В умовах